

Peter Strapáč
Marian Ďurana

Matej Bel University in Banská Bystrica

Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez osoby, które nie są wpisane na listę biegłych podczas wykonywania czynności biegłego

Abstrakt

The article is about the necessity of restriction of disposal of ownership right in the view of the principal of proportionality.

Key words: proportionality, restrictions of ownership, ownership, acquisition of ownership, agricultural land

Celem porządku prawnego jest uregulowanie praw i obowiązków podmiotów prawa oraz stworzenie mechanizmów do ich przestrzegania, wraz z mechanizmami rekompensaty za naruszone lub zagrożone prawa. Jednym z tych mechanizmów, i to pod warunkiem spełnienia pozostałych przesłanek, jest również obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej wskutek bezprawnego działania (naruszenie zobowiązania umownego lub pozaumownego). Określenie warunków poniesienia konsekwencji niekorzystnych skutków, które są następstwem naruszenia zobowiązania umownego lub pozaumownego, w sferze osobistej lub majątkowej poszkodowanego, zawarte jest w systemie odpowiedzialności.

„Odpowiedzialność prawna jest instytucją, którą prawo obiektywne reaguje na takie zachowanie podmiotu prawa, które działa *contra legem*. Jej właściwym celem jest naprawienie i usunięcie następstw powstałych wskutek bezprawnego działania i doprowadzenie do stanu zgodnego z prawem.”¹ Pojęcie odpowiedzialności prawnej można również rozumieć jako określoną przepisami prawa zdolność (umiejętność) podmiotu prawa do poniesienia konsekwencji prawnych takiego swojego zachowania, które jest sprzeczne z prawem”² Mówiąc w uproszczeniu odpowiedzialność prawna w państwach prawa oznacza obowiązek przyjęcia i poniesienia ciężaru sankcji za naruszenie norm prawa. Chodzi o obowiązek respek-

1 Břejcha, A., Odpowiedzialność w prawie publicznym i prywatnym, Codex Bohemia, 2000, s.25
2 Bröstl, A., Dobrovičová, G., Kanárik, I., Teoria prawa, UPJŠ Koszyce, 2002, s. 149

towania norm prawnych, przy przestrzeganiu których ustawodawca upiera się a nieprzestrzeganie ich jest zagrożone sankcjami i w większości im podlega. „Inaczej mówiąc, odpowiedzialność prawna jest szczególną formą stosunku prawnego, w którym na podstawie naruszenia obowiązków prawnych dochodzi do powstania nowego zobowiązania prawnego w postaci sankcji”³

W myśl teorii prawa prywatnego, obowiązującego w Republice Słowackiej, jak i Republice Czeskiej, pojęcie odpowiedzialności zawiera z jednej strony odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę (odpowiedzialność w węższym tego słowa znaczeniu) oraz odpowiedzialność za wady oraz za zaniechanie (odpowiedzialność w szerszym tego słowa znaczeniu). Oczywiście, że Kodeks Cywilny używa pojęcia odpowiedzialności i w innym, niż wyżej wymienione, znaczeniu. Jednak w niniejszym opracowaniu będziemy się zajmować pojęciem odpowiedzialności tylko w węższym tego słowa znaczeniu, zawierającym odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę.

Przepisy prawa formułują odpowiedzialność prawną jako odpowiedzialność obiektywną oraz odpowiedzialność subiektywną. Przesłanką odpowiedzialności subiektywnej jest zawinione działanie zobowiązanego podmiotu, przy odpowiedzialności obiektywnej zawinione działanie nie jest wymagane. Koncepcja odpowiedzialności za działanie zawinione przedstawia odpowiedzialność tradycyjną za naruszenie zobowiązania prawnego, jest to tak zwana odpowiedzialność za zawinienie. Ta wiodąca zasada odpowiedzialności rozwijała się wraz z zasadą odpowiedzialności karnej i stanowi w prawie cywilnym tzw. odpowiedzialność ogólną za szkodę , jak również we współczesnych kodeksach cywilnych. W tym systemie osoba, której działanie lub zaniechanie spowodowały naruszenie podstawowego obowiązku, powinna ponieść odpowiedzialność w prawnym znaczeniu tego słowa. Z powyższego w sposób oczywisty wynika, że podstawą prawną zaistnienia odpowiedzialności ogólnej w prawie cywilnym jest czynność bezprawna przejawiająca się w bezprawnym zachowaniu sprawcy szkody, które jest sprzeczne z podstawowym obowiązkiem prawnym. Przesłanką prawną powstania odpowiedzialności ogólnej w prawie cywilnym jest czynność bezprawna przejawiająca się w bezprawnym zachowaniu sprawcy szkody, które jest sprzeczne z podstawowym obowiązkiem prawnym, uszczerbek, związek przyczynowy i zawinione działanie. Dla odpowiedzialności subiektywnej o wiele bardziej jest wzmocniona funkcja prewencyjno-wychowawcza jako środek regulacji prawnej, ponieważ odpowiedzialność ta uzależniona jest od zawinionego działania zobowiązanego podmiotu, który pod rygorem sankcji może uniknąć bezprawnego działania.

Rozwój przemysłu i wzrost czynników ryzyka spowodował, że pierwotna koncepcja odpowiedzialności za działanie zawinione okazała się niedostateczną. Powstanie odpowiedzialności należało powiązać nie tylko z naruszeniem podstawowego obowiązku prawnego (czynność bezprawna), ale również z konkretnym (kwalifikowanym) zdarzeniem, którego następstwem jest wywołanie stanu, na które prawo nie zezwala (stan bezprawny). Powyższe w konsekwencji spowodowało, że obok pierwotnej, ogólnej odpowiedzialności za działanie zawinione (czynność

3 Gerloch, A., Teoria prawa, Wydanie II, Euro Kodex, 2008, s. 233

bezprawna), rozwinął się paralelny system odpowiedzialności za ryzyko, tzw. odpowiedzialność obiektywna. W wymienionych przypadkach odpowiedzialności obiektywnej pod pojęciem stan bezprawny rozumiana jest nie tylko czynność bezprawna naruszająca obowiązek prawny, ale również spowodowanie zdarzenia, lub rezultat zgodnego z prawem zachowania, które w ostatecznym wyniku jest sprzeczne z porządkiem prawnym. Zdarzenie, które w konsekwencji powoduje zaistnienie odpowiedzialności obiektywnej jest odpowiedzialnością z tytułu niedozwolonego skutku. Dlatego niektórzy autorzy przyjmują, że w przypadku odpowiedzialności obiektywnej chodzi o powstanie zobowiązania podobnego do obowiązku odpowiedzialności. Przesłanką prawną powstania odpowiedzialności obiektywnej w prawie prywatnym jest stan niedozwolony, który jest sprzeczny z prawem (odpowiedzialność za niedozwolony wynik), uszczerbek, związek przyczynowy.

Z punktu widzenia systemów odpowiedzialności zatem w sytuacji, w której prawo cywilne wymaga do zaistnienia odpowiedzialności spełnienia wszystkich przesłanek, czy to o charakterze subiektywnym czy też obiektywnym, chodzi o odpowiedzialność subiektywną na podstawie zawinienia sprawcy szkody.

Zawinienie jako kategoria subiektywna wyraża wewnętrzny psychiczny stosunek sprawcy względem swojego zachowania i jest domniemana bądź w postaci nieświadomego niedbalstwa (§ 420 Kodeksu Cywilnego), lub w postaci umyślnej (§§ 423, 424 Kodeksu Cywilnego). W wyniku domniemania zawinienia regulacje dotyczące odpowiedzialności na zasadzie subiektywnej umożliwiają sprawcy szkody uwolnienie się od odpowiedzialności na zasadzie pozbycia się winy (ekskulpacji) w ten sposób, że udowodni, że nie jest sprawcą szkody. Natomiast o odpowiedzialności obiektywnej za szkodę mówimy wtedy, jeżeli w prawie cywilnym powstanie odpowiedzialności połączone jest z zaistnieniem tylko pierwszych trzech przesłanek. W przypadku odpowiedzialności obiektywnej kwestia zawinienia nie ma znaczenia prawnego. Zatem odpowiedzialność obiektywna jest odpowiedzialnością za niedozwolony stan, na który prawo nie zezwala. Ten stan może powstać w następstwie przypadku lub ryzyka, które związane jest z określonym działaniem. Niczym nie ograniczona odpowiedzialność obiektywna jednak w niektórych sytuacjach prowadziłyby do niesprawiedliwego powstania odpowiedzialności, np. jako wynik obiektywnego zdarzenia, które przydarzyło się poszkodowanemu bez względu na to, gdzie rzecz się znajduje. W konsekwencji tego, w związku z brakiem możliwości ekskulpacji porządek prawny w sytuacjach odpowiedzialności obiektywnej zazwyczaj daje możliwość liberacji (pozbycia się odpowiedzialności obiektywnej na warunkach określonych przepisami). W niektórych sytuacjach możliwość liberacji jest wykluczona i wtedy mówimy o tzw. absolutnej odpowiedzialności obiektywnej.⁴

Różnicę pomiędzy odpowiedzialnością subiektywną i obiektywną można również zauważyć pomiędzy poszczególnymi dziedzinami prawa prywatnego. O ile w prawodawstwie cywilnym pojmowanym jako ogólne prawo prywatne odpowiedzial-

4 Ćurana, M.: Niektóre problemy odpowiedzialności ogólnej za szkodę w prawie cywilnym, in Notitae Novae Facultatis Iuridicae, rocznik XVII, Wydział Prawa Uniwersytetu Mateja Bela 2012. S. 51 i nast.

ność ogólna występuje na zasadzie odpowiedzialności subiektywnej a zasady odpowiedzialności obiektywnej są wykorzystywane tylko wyjątkowo jako szczególne przypadki odpowiedzialności za szkodę, to w prawie handlowym odpowiedzialność ogólna za szkodę występuje na zasadzie obiektywnej odpowiedzialności za szkodę.

Jak podaje Csach, odpowiedzialność biegłych podlega pod kategorię odpowiedzialności za szkodę spowodowaną przez błędną informację.⁵ W ustawie nie znajdziemy bezpośredniej wzmianki o odpowiedzialności biegłych, w odróżnieniu od innych regulacji prawnych dotyczących wolnych zawodów (np. ustawa o zarządcach – Dz.U. nr 8/2005, ustawa o adwokaturze – Dz.U. nr 586/2003).

Z punktu widzenia uregulowania odpowiedzialności ustawa wspomina wymienione pojęcie tylko w związku z warunkami wykonywania czynności biegłego lub tłumacza, zgodnie z którymi ubezpieczenie od odpowiedzialności za szkodę spowodowaną wykonywaniem czynności biegłego (tłumacza) jest warunkiem wykonywania czynności biegłego (tłumacza) wpisanego na listę biegłych lub tłumaczy. Spełnienie powyższego warunku nie jest jednak wymagane w przypadku biegłego powołanego ad hoc. Jedynym przepisem, z punktu widzenia odpowiedzialności za szkodę, jest przepis zawarty w ostatnim zdaniu § 16 ust. 3 ustawy – Dz.U. nr 382/2004. W myśl tego przepisu:

Biegły w trakcie wykonywania czynności biegłego jest uprawniony do konsultacji pojedynczych kwestii ze specjalistą w danej dziedzinie; biegły musi uzasadnić w swojej opinii konsultacje ze specjalistą. Korzystając z usług konsultanta biegły nie zostaje zwolniony z odpowiedzialności za treść opinii wynikającej z czynności biegłego.

Z powyższego można wydedukować, że przy wykonywaniu czynności biegłego, ustawa przewiduje możliwość powstania stosunku zobowiązaniowego z tytułu szkody.

Rozważając, którą z podanych koncepcji systemu odpowiedzialności należy zastosować napotykaemy właśnie na brak regulacji prawnych. Jak już wspomniano ustawa, za wyjątkiem przepisu zawartego w ostatnim zdaniu § 16 ust. 3 ustawy, pomija milczeniem zasady odpowiedzialności biegłego. Językowe wyrażenie ostatniego zdania przepisu z § 16 ust. 3 ustawy „odpowiedzialność biegłego za treść opinii wynikającej z jego czynności” wywołuje wrażenie, że w danym przypadku powinna mieć zastosowanie szczególna forma odpowiedzialności obiektywnej na zasadzie odpowiedzialności za wynik. Jednak, ponieważ chodzi o stosunek prywatnoprawny na zasadzie *lex specialis* do legi generalis wynika z niego, że jeżeli konkretny przypadek nie podlega pod specjalne uregulowania prawne, to zostaną zastosowane przepisy Kodeksu Cywilnego, który wykorzystuje w stosunku do odpowiedzialności ogólnej, koncepcję odpowiedzialności subiektywnej. Odpowiedzialność biegłych, ze względu na brak szczególnych uregulowań prawnych, jest odpowiedzialnością obiektywną. Do zaistnienia odpowiedzialności prawnej wymagane jest łączne spełnienie czterech podstawowych atrybutów.

⁵ Csach, K in Csach K, Doležal, T., Husár, J., Suchoža, J., Širicová, L.: Odpowiedzialność zawodowa. UPJŠ Koszyce, 2011, str. 266.

Przesłankami wymaganymi przez prawo są:

- Czynność bezprawna (ewentualnie stan bezprawny)
- Skutek czynności bezprawnej
- Związek przyczynowy pomiędzy czynnością bezprawną i jej skutkiem
- Zawinienie

CZYNNOŚĆ BEZPRAWNA

Pod pojęciem czynności bezprawnej teoria prawa rozumie takie działania lub zaniechanie działania, które są sprzeczne z unormowaniami prawnymi, ew. z treścią czynności prawnej (na przykład w sprzeczności z treścią umowy jako czynności dwustronnej lub wielostronnej).⁶

Inaczej mówiąc czynność bezprawna stanowi przejaw ludzkiej woli sprzeczny z prawem obiektywnym.⁷ Bezprawność jako sprzeczność z prawem obiektywnym występuje nie tylko w przypadku czynności naruszającej prawo obiektywne (contra legem) lub w przypadku kiedy to obiektywne prawo omija (in fraudem legis), ale również w przypadku nadużycia prawa, lub działania sprzecznego z dobrymi obyczajami, przy założeniu określonym w przepisie § 424 Kodeksu Cywilnego. Jako prawo obiektywne uznaje się nie tylko obowiązek wynikający z normy prawnej (ex lege), czy to wynikający z przepisów prawa cywilnego, administracyjnego, karnego lub innego, ale również ze stosunku zobowiązaniowego (ex contractu). Naruszenie obydwu w konsekwencji powoduje sprzeczność z prawem obiektywnym. Bezprawność czynności jest kategorią obiektywną i może wystąpić niezależnie od zawinienia działającego. Bezprawność występuje bez względu na świadomość działającego i polega na naruszeniu chronionego stosunku prawnego.

W konkretnym przypadku naruszenie obowiązku biegłego będzie polegało na wydaniu nieprawdziwej opinii lub naruszeniu ogólnie obowiązujących przepisów podczas jej sporządzania. Chodzi o przypadki tzw. nieprawdziwej, niekompletnej lub błędnej opinii, która stanowiła podstawę do wystąpienia z roszczeniem, przyznania prawa lub wykonania czynności.

Za błędną, niekompletną lub nieprawdziwą opinię można uznać taką opinię biegłego, która zawiera metodologiczne błędy polegające w szczególności na tym, że biegły:

- a) opiera się na materiałach źródłowych niekompletnych lub technicznie nie do przyjęcia;
- b) nie uwzględnił stopnia rozwoju dziedziny naukowej;
- c) sposób i warunki badania podczas sporządzania opinii nie odpowiadają wymagom koniecznym do uzyskania obiektywnych wyników;
- d) odpowiedzi na zadane pytania są niepełne a opinia nie wyjaśnia wszystkich okoliczności, co do których biegły miał zająć stanowisko;

6 Zob. na przykład Bröstl, A., Dobrovičová, G., Kanárik, I., Teoria prawa, UPJŠ Koszyce, 2002, s.156 lub Gerloch, A. Teoria prawa Wydanie II, Euro Kodex, 2008, s.228

7 Zob. np. : Knappová, M., Švestka, J. Dvořák, J.: Materialne prawo cywilne, drugi tom, wydanie czwarte, Praga, ASPI, 2006 s.425

- e) w sposób nieuprawniony zajmuje się również problematyką prawną;
- f) podczas sporządzania opinii opierał się na niewłaściwych, lub w okresie podlegającym opinii, nieważnych przepisach; lub
- g) do opiniowanej problematyki przystąpił niekompleksowo, bez znajomości wszystkich okoliczności

Oceniając opinię biegłego w przypadku doszukiwania się w niej błędów należy zbadać czy biegły miał do dyspozycji wszelkie niezbędne materiały źródłowe i w jaki sposób je wykorzystał, czy uzasadnienie opinii jest zgodne z dotychczas uzyskanymi doświadczeniami i wiedzą w danej dziedzinie, oraz czy wnioski końcowe opinii są zgodne z zasadami logiki.

NASTĘPSTWO BEZPRAWNEJ CZYNNOŚCI

Pod pojęciem następstwa czynności bezprawnej należy rozumieć powstanie uszczerbku. Uszczerbek, który powstał w następstwie czynności bezprawnej, może wystąpić w sferze majątkowej (w rzeczy lub w mieniu) lub w sferze niemajątkowej poszkodowanego (życiu, zdrowiu lub prawach).

Uszczerbek, który powstał w sferze majątkowej stanowi szkodę – stratę majątkową dla poszkodowanego, którą obiektywnie można wyrazić w pieniądzu, jako ekwiwalencie ogólnym. Naprawienie tego uszczerbku jest ukierunkowane na odszkodowania priorytetowo w formie finansowej (pieniężnej), lub przy spełnieniu obowiązujących warunków może przyjąć formę naturalnej restytucji (przywrócenia do stanu pierwotnego). Jeżeli odszkodowanie ma spełniać funkcję naprawczą (restytucyjną) musi poszkodowanemu zabezpieczyć pełną kompensatę wyrządzonego uszczerbku, ale nie więcej.

Rozróżniane są dwa rodzaje szkody, a mianowicie szkoda rzeczywista i utracony zysk. Powstanie prawa do uzyskania odszkodowania za utracony zysk nie jest uwarunkowane powstaniem roszczenia z tytułu rzeczywistej szkody i odwrotnie. Przez szkodę rzeczywistą jest rozumiany uszczerbek polegający na pomniejszeniu stanu majątkowego poszkodowanego i przedstawiający wartości majątkowe, które należało koniecznie ponieść, aby doprowadzić rzecz do stanu pierwotnego. W ustawie szkoda rzeczywista nie jest zdefiniowana. Sądowa praktyka i teoria określa pojęcie szkody rzeczywistej jako uszczerbek majątkowy wyrażony w pieniądzu, polegający na pomniejszeniu (ubytku) majątku poszkodowanego, przedstawiający koszty (wartości majątkowe), które:

- a) były lub będą konieczne do poniesienia celem doprowadzenia tego co zostało uszkodzone do stanu pierwotnego,
- b) poniesione celowo na wyrównanie następstw uszkodzenia w przypadku, gdy doprowadzenie do stanu pierwotnego nie nastąpiło, ponieważ nie jest to możliwe lub celowe,
- c) celowo poniesione na usunięcie szkodliwego następstwa (odwrócenie szkody), lub
- d) celowo poniesione koszty z uzasadnionym oczekiwaniem, że druga strona zachowa się zgodnie z prawem.

To co poszkodowany utracił (utracony zysk), jest uszczerbkiem polegającym na tym, że w wyniku wyrządzonej mu szkody nie doszło do pomnożenia dóbr majątkowych, chociaż biorąc pod uwagę normalny bieg rzeczy należało tego oczekiwać.⁸

Utracony zysk nie polega na pomniejszeniu majątku poszkodowanego, ale na stracie oczekiwanego przychodu. Dla określenia utraconego zysku nie wystarczy tylko zwykłe prawdopodobieństwo. Prawdopodobieństwo utraconego zysku musi być kwalifikowane, co oznacza, że z pewnością można uznać, że poszkodowany w normalnych okolicznościach (regularnych) zasadnie mógł oczekiwać pomnożenia swojego majątku a główną i bezpośrednią przyczyną jego nieosiągnięcia była wyrządzona szkoda.⁹

Z punktu widzenia określenia wysokości szkody z tytułu odpowiedzialności bieglego koniecznym będzie zbadanie w jakim zakresie błędna czynność bieglego wpłynęła na sferę majątkową poszkodowanego. Będzie potrzebna ocena i ustalenie różnicy pomiędzy stanem rzeczywistym i obiektywnym. Tylko wspomniana różnica będzie stanowiła szkodę, która wystąpiła w sferze majątkowej poszkodowanego.

Natomiast uszczerbek, który powstał w sferze niemajątkowej, przejawia się w szczególności w uszczerbku w osobistych prawach poszkodowanego, na przykład w postaci odczuwanych cierpień. Uszczerbek w sferze niemajątkowej poszkodowanego stanowi szkodę tylko w przypadku jeżeli przewiduje to ustawa. Odbudowanie stanu pierwotnego w formie udzielenia pieniężnego odszkodowania lub przywrócenie stanu pierwotnego nie jest możliwe a naprawienie uszczerbku ukierunkowane jest tylko na złagodzenie niekorzystnych następstw poprzez udzielenie satysfakcji zazwyczaj w formie odpowiedniego zadośćuczynienia. Oczywiście, biegle może naruszyć i inne prawa niemajątkowe poszkodowanego takie, które Kodeks Cywilny definiuje jako szkodę (np. prawa chronione wg § 11 i następ. Kodeksu Cywilnego). W takim przypadku jednak przedmiotowe roszczenia muszą być realizowane w szczególny sposób, w myśl stosownych przepisów Kodeksu Cywilnego (§ 11 i następ. Kodeksu Cywilnego). Wyrok udostępniony na www.supcourt.gov.sk

ZWIĄZEK PRZYCZYNOWY

Pomiędzy bezprawnym działaniem i jego skutkiem koniecznym musi istnieć określony związek przyczynowy, co oznacza, że skutek (np. powstanie określonego uszczerbku) jest bezpośrednim następstwem bezprawnego działania. Atrybutem

8 Wyrok Sądu Najwyższego RS sygn. akt 4 M Cdo 23/2008, z dnia 21 grudnia 2009r., dostępny na www.supcourt.gov.sk.

9 Problematyka utraconego zysku podobnie również w wyroku Sądu Najwyższego, sygn. akt 4 Cdo 318/2008, z dnia 28 kwietnia 2010r., zgodnie z którym „ utracony zysk jest uszczerbkiem polegającym na tym, że poszkodowany w następstwie szkody nie pomnożył swoich dóbr majątkowych, chociaż ze względu na normalny bieg rzeczy należało tego oczekiwać. Utracony zysk nie przejawia się w pomniejszeniu majątku poszkodowanego (zmniejszeniem aktywów jak to jest w przypadku szkody rzeczywistej), ale w utracie oczekiwanych korzyści (przychodu). Nie wystarczy przy tym tylko prawdopodobieństwo pomnożenia majątku, ale musi istnieć pewność, że przy normalnym biegu rzeczy (gdyby nie bezprawne działanie sprawcy szkody lub wystąpienie zdarzenia wywołującego szkodę), mógł poszkodowany zasadnie oczekiwać powiększenia swojego majątku, do czego jednak nie doszło w konsekwencji działania sprawcy szkody lub zdarzenia wywołującego szkodę.”

związku przyczynowego jest zatem „bezpośredniość” oddziaływania przyczyny na skutek, która bezpośrednio poprzedza ten skutek i go wywołuje. Związek przyczyny i następstwa musi być prosty, bezpośredni, nie może być przerwany; niewystarczające jak jest tylko pośredni. Obowiązek wykazania związku przyczynowego leży po stronie poszkodowanego, który przy ewentualnym sporze ma z jednej strony obowiązek przedstawienia twierdzeń jak i obowiązek przedłożenia dowodów.

Związek przyczynowy (causal nexus) zachodzi wtedy, jeżeli pomiędzy bezprawnym zachowaniem a powstaniem szkody występuje stosunek przyczyny i skutku. Jeżeli przyczyną powstania szkody był inny fakt, odpowiedzialność za szkodę nie powstanie. Zagadnienie związku przyczynowego nie jest zagadnieniem prawnym, chodzi o kwestie czynu, która może być rozstrzygnięta tylko w konkretnych powiązaniach. Podczas ustalania związku przyczynowego szkodę należy wyodrębnić z ogólnych związków i zbadać, która przyczyna ją wywołała a rozstrzygający jest tylko związek rzeczowy przyczyny i skutku.^{10*} W teorii prawa związek przyczynowy (causal nexus) oznacza bezpośrednio powiązanie zdarzeń (związków obiektywnych), w ramach którego jedno zdarzenie (przyczyna) wywołuje drugie zdarzenie (skutek). Jeżeli przyczyną powstania szkody był inny fakt, nie występuje odpowiedzialność za szkodę. Zagadnienie związku przyczynowego nie jest zagadnieniem prawnym, chodzi o kwestie czynu, która może być rozstrzygnięta wyłącznie w konkretnych powiązaniach; dlatego rozstrzygnięcie tej kwestii nie można przypisać biegłemu (ten może dostarczyć wyłącznie dokumenty źródłowe, na podstawie których sąd ustala stan faktyczny sprawy). Ocena prawna ma za zadanie zdefiniowanie, pomiędzy jakim uszczerbkiem (jako skutkiem) i jakim faktem (jako przyczyną) tego uszczerbku, ma być ustalony związek przyczynowy. Do oceny powstania odpowiedzialności za szkodę zasadnicze zatem znaczenie ma odpowiedź na pytanie na czym konkretnie polega szkoda (uszczerbek majątkowy), która powinna zostać naprawiona. Właśnie na podstawie stosunku pomiędzy konkretnym uszczerbkiem poszkodowanego (jeżeli powstał) i konkretnym zachowaniem sprawcy szkody (jeżeli jest bezprawne) ustala się związek przyczynowy. Podczas ustalania związku przyczynowego szkodę należy wyodrębnić z ogólnych związków i zbadać, która przyczyna ją wywołała. Przy tym rozstrzygający nie jest czasowy punkt widzenia, ale rzeczowy związek przyczyny i skutku; związek czasowy jest elementem wspomagającym ocenę związku rzeczowego. W następującym ciągu zdarzeń każda przyczyna czymś wywołana (sama jest skutkiem czegoś) i każdy przez nią wywołany skutek staje się przyczyną kolejnego zdarzenia. Odpowiedzialność jednak nie może być uzależniona od nieograniczonego związku przyczynowego.

Atrybutem związku przyczynowego jest mianowicie „bezpośredniość” wpływu przyczyny na skutek, w którym przyczyna wprost (bezpośrednio) poprzedza skutek i wywołuje go. Związek przyczyny i następstwa musi być prosty, bezpośredni, nie może być przerwany; nie wystarczy jeżeli jest tylko pośredni. Przy ustalaniu związku przyczynowego należy zbadać czy w całym szeregu faktów branych pod

10 Wyrok Sądu Najwyższego RS z dnia 28.10.2010r., sygn. akt 3 Cdo 130/2010, dostępny na www.najprawo.sk

uwagę jako bezpośrednia przyczyna szkody istnieje fakt, w związku z którym prawo przewiduje odpowiedzialność za szkodę.¹¹

Atrybutem związku przyczynowego jest mianowicie „bezpośredniość” wpływu przyczyny na skutek, w którym przyczyna wprost (bezpośrednio) poprzedza skutek i wywołuje go. Związek przyczyny i następstwa musi być prosty, bezpośredni, nie może być przerwany; nie wystarczy jeżeli jest tylko pośredni. Jeżeli powstanie skutku zostało wywołane w sposób bezpośredni i zasadniczy przez więcej czynników spowodowanych przez różne podmioty prawa, czy to skumulowanych czy też konkurujących, to w grę wchodzi ewentualne zastosowanie przepisu z § 438 lub § 441 Kodeksu Cywilnego. W tym sensie wystarczy, że czynność bezprawna stanowi jedną z przyczyn powstania skutku w postaci szkody, i to przyczyną ważną, zasadniczą i znaczącą. Podczas badania związku przyczynowego koniecznym będzie określenie w jakim stopniu miały wpływ na powstanie uszczerbku. Rozstrzygająca zatem będzie ocena czy w sytuacji gdyby nie zaistniała czynność bezprawna nie doszłoby do powstania szkody, lub przeciwnie czy uszczerbek powstałby niezależnie od tego faktu. W sytuacji gdy obok przyczyny wywołującej skutek wystąpiły inne fakty, należy wykazać, że w myśl orzeczenia R 21/1992, nie można wyłączyć odpowiedzialności i związku przyczynowego tylko z tego powodu, że działanie bezprawne sprawcy szkody dopełniło już istniejący niekorzystny stan.

Sąd ustala istnienie związku przyczynowego pomiędzy czynnością bezprawną i szkodą na podstawie założeń logicznych, posiadanego doświadczenia i oceny konkretnych okoliczności przypadku. Rozwiązanie tego zagadnienia nie można nałożyć na biegłego, a ewentualna opinia stanowi tylko materiał źródłowy, którą sąd bierze pod uwagę analizując wymienioną kwestię.

Przy badaniu związku przyczynowego w przypadku odpowiedzialności biegłego należy opierać się na teorii adekwatności. W postępowaniu opinia biegłego stanowi tylko jeden ze środków dowodowych, i jako środek dowodowy podlega swobodnej ocenie dowodów. Powyższe samo w sobie jednak nie oznacza, że nie istnieje związek przyczynowy pomiędzy szkodą i nieprawdą lub błędną opinią biegłego. Zatem nie jest wykluczona zależność związku przyczynowego od tego, że w danym postępowaniu sama opinia nie wywołuje skutku w postaci szkody, ale wywołuje go dopiero orzeczenie właściwego organu, które na podstawie tej opinii zostało wydane.

Jest oczywiste, że gdy opinia biegłego stanowiła przede wszystkim dokument będący podstawą do wydania orzeczenia, to związek przyczynowy pomiędzy naruszeniem zobowiązania prawnego i szkodą występuje, jeżeli treść opinii stanowiła ważną, zasadniczą i znaczącą (choć nie jedyną) przyczynę powstania szkody. Przy czym orzeczenie opiera się na opinii biegłego, jeżeli z jego uzasadnienia wynika, że właściwy organ wydając orzeczenie kierował się opinią biegłego (np. ustalenie wysokości szkody) lub w przypadku jeżeli nie można wykluczyć, że orzeczenie byłoby inne gdyby opinia biegłego zawierała inną treść i wnioski końcowe.

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego RS z dnia 30.06.2010r., sygn.. akt 5 Cdo 126/2009, dostępny na www.najprawo.sk

Uważamy, że zależność przyczyny i skutku wystąpi wyłącznie w przypadku, jeżeli treść czynności biegłego (opinii biegłego) będzie stanowiła zasadniczą okoliczność dla powstania stosunku prawnego lub dla wydania orzeczenia (np. przyznanie roszczenia lub określenie jego wysokości). Jeżeli powyższa zależność nie będzie miała miejsca, związek przyczynowy pomiędzy błędną czynnością biegłego i szkodą dla poszkodowanego nie wystąpi.

ZAWINIENIE

Ostatnią przesłanką subiektywnej odpowiedzialności za szkodę jest zawinienie. Pojęcie zawinienia można określić jako wewnętrzny stosunek psychiczny odpowiedzialnego podmiotu do jego zachowania i skutku tego zachowania.¹² W sytuacji powstania szkody, której zawinienia nie można przypisać określonemu, konkretnemu podmiotowi prawa, chodzi o zdarzenie przypadkowe (casus). Teoria prawa rozróżnia dwie postaci przypadku, to jest zwyczajny przypadek (zwykły) i przypadek kwalifikowany (nieodwracalny). Przypadek nieodwracalny obejmuje zazwyczaj siłę wyższą (vis major) i oznacza przypadek, któremu nawet przy dołożeniu wszelkich starań (obiektywnie), nie można było zapobiec. Przypadek kwalifikowany można dalej podzielić na przypadek wewnętrzny lub zewnętrzny. Zgodnie z rzymską zasadą casum sentit dominus obowiązuje reguła, że przypadek dotyka tego, komu się przydarzył (temu, dla którego powstała szkoda w majątku lub na osobie). W pojedynczych przypadkach odpowiedzialności obiektywnej ponoszona jest odpowiedzialność również za przypadek (§ 421a Kodeksu Cywilnego, który określa odpowiedzialność z tytułu zewnętrznego przypadku kwalifikowanego lub § 428 Kodeksu Cywilnego, który określa odpowiedzialność z tytułu wewnętrznego przypadku kwalifikowanego).

Zawinienie jest subiektywną przesłanką zaistnienia odpowiedzialności. Prawo cywilne samodzielnie nie definiuje kategorii zawinienia i przy badaniu zawinienia opiera się na definicji określonej w prawie karnym (Kodeks Karny). Zawinienie zawiera element rozumowy (świadomości) oraz element woli (wyrażenie woli). W zależności od obecności powyższych elementów rozróżnia się różne formy zawinienia i stopnie zawinienia:

a) zawinienia umyślne w postaci:

- I. zamiaru bezpośredniego (sprawca szkody wiedział, że działa bezprawnie i chciał wyrządzić szkodę)
- II. zamiaru pośredniego (sprawca szkody wiedział, że może wyrządzić szkodę i w przypadku, że szkodę wyrządzi zgodził się na to)

b) niedbalstwo w postaci:

- I. świadomego niedbalstwa (sprawca szkody wiedział, że może wyrządzić szkodę, ale bezpodstawnie sądził, że jej nie wyrządzi)
- II. nieświadomego niedbalstwa (sprawca szkody nie wiedział, że może wyrządzić szkodę, ale ze względu na okoliczności i swoją sytuację osobistą powinien i mógł to przewidzieć).

¹² Brejcha, A. Odpowiedzialność w prawie prywatnym i publicznym, Codex Bohemia, 2000, s.28

Dla zaistnienia odpowiedzialności ogólnej za szkodę wystarczającym jest zawinienie z niedbalstwa w jakiegokolwiek postaci. W prawie cywilnym, w myśl przepisu z § 420 Kodeksu Cywilnego, zawinienia się domniemywa w postaci nieświadomego niedbalstwa. Badając stopień zawinienia opierać się należy na kryterium zakładającym, że dorosły człowiek, nie cierpiący na chorobę psychiczną, posiada zdolność rozpoznania bezprawności swojego działania i jego skutki, które są jego konsekwencją i potrafi zapanować nad swoim zachowaniem lub ewentualnie odstąpić od niego. Punktem wyjścia jest zatem działanie normalnej i rozsądnej osoby w danej sytuacji i w konkretnym przypadku. Zatem w postępowaniu o naprawienie szkody nie wykazuje się nieświadomego niedbalstwa, ale jeżeli sprawca szkody uważa, że nie przyczynił się do powstania szkody, ma obowiązek to w postępowaniu udowodnić. Wyższy stopień zawinienia (umyślność) musi poszkodowany w postępowaniu udowodnić.

Rozróżnienie różnych postaci zawinienia ma znaczenie z punktu widzenia powstania odpowiedzialności (niektóre stany faktyczne łączą powstanie odpowiedzialności tylko z określonym stopniem winy § 424 Kodeksu Cywilnego), dla ewentualnego zastosowania przez sąd prawa do modyfikacji zakresu odszkodowania (§ 450 Kodeksu Cywilnego), lub z punktu widzenia obiektywnego okresu przedawnienia, który dla szkody wyrządzonej umyślnie, w myśl przepisu § 106 ust. 2 Kodeksu Cywilnego, wynosi 10 lat.

PODSUMOWANIE

Należy zatem zaznaczyć, że biegły powinien ponosić konsekwencje wydania błędnej opinii. Braki w prawnych regulacjach w ustawie sprawiają, że zdefiniowanie obowiązku biegłych przy sporządzaniu przez nich opinii postrzegam jako niewystarczające. Prawo w sposób niewystarczający zajmuje się problematyką zawodowej lub należytej staranności. Inspirację mógłby tutaj stanowić Kodeks Handlowy, oraz regulacje ustawowe zawarte w § 194 ust. 5 Kodeksu Handlowego dotyczące działania członków zarządu. Tak samo jak i regulacje dotyczące zarządców w ustawie o zarządcach oraz o zmianie i uzupełnieniu niektórych ustaw – Dz.U. nr 8/2005, a konkretnie przepis z § 12 i 13 ustawy, jak również odpowiedzialność adwokatów w myśl ustawy – Dz. U. nr 586/2003, konkretnie przepis z § 26 ustawy.

Nie wystarcza wskazanie w przyrzeczeniu biegłego na obowiązek korzystania z wiedzy specjalistycznej. Prawo co prawda wymaga fachowej wiedzy i zdania egzaminu specjalistycznego, przed dokonaniem wpisu na listę biegłych, jednak naszym zdaniem właściwym i celowym byłoby uwzględnienie obiektywnej odpowiedzialności biegłych z możliwością pozbycia się odpowiedzialności i przy tym zwrócenie również uwagi na obowiązek postępowania z należytą starannością przy przygotowaniu i sporządzaniu opinii biegłego lub opinii specjalisty. Prawne uregulowania krajów ościennych, w zakresie prawa prywatnego, ujmują w sposób bezpośredni regulacje dotyczące odpowiedzialności za szkodę spowodowaną błędą lub niekompletną informacją lub radą przynoszącą szkodę a udzieloną za opłatą (§ 2950 czeskiego Kodeksu Cywilnego lub § 1299 i 1300 austriackiego ABGB). Wymogi powyższe miałyby odpowiednio dotyczyć również biegłych bez

względu na to czy jest się biegłym wpisanym na listę biegłych czy też biegłym ad hoc, lub też innych osób wykonujących określony zawód, pełniących funkcję lub zajmujących określone stanowisko w związku z ich wiedzą specjalistyczną.

W nawiązaniu do tematu artykułu, to jest odpowiedzialności za szkodę, należy wspomnieć również o odpowiedzialności z poziomu prawa karnego, uregulowanej w § 347 Kodeksu Karnego. Znamion czynu zabronionego w postaci nieprawdziwej opinii biegłego, czynności tłumacza ustnego i pisemnego dopuszcza się ten biegły, który przed sądem, prokuratorem lub policjantem w postępowaniu karnym, lub przed sądem w postępowaniu cywilnym, lub w postępowaniu egzekucyjnym, lub w postępowaniu przed organami administracji publicznej, lub przed sądem arbitrażowym, poda nieprawdę o okolicznościach, które mają zasadnicze znaczenie dla wydania orzeczenia, lub taką okoliczność zatai, albo wydając opinię, jako biegły na podstawie umowy, wyrządzi innej osobie małą szkodę w ten sposób, że poda nieprawdę o okoliczności, która ma zasadnicze znaczenie dla osoby, której opinia dotyczy lub ma zasadnicze znaczenie dla wydania orzeczenia, dla którego opinia biegłego stanowi podstawę, lub jeżeli taką okoliczność zatai.